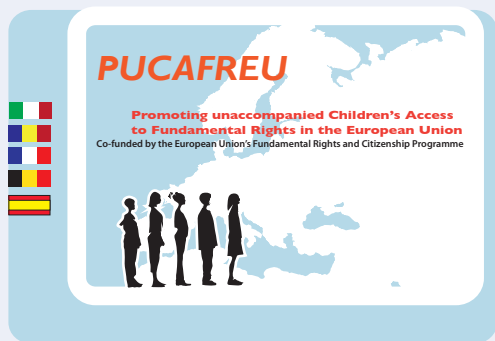

Minori străini neînsoțiți lipsiți protecție în Europa

© Julien Faure, 2012

Sinteză a raportului comparativ

SAPIENZA
UNIVERSITÀ DI ROMA

ASGI

Publicat în 2013, în cadrul proiectului PUCAFREU "Promovarea accesului copiilor neînsoțiți la drepturile fundamentale în Uniunea Europeană"

Acest proiect a fost co-finanțat de către Programul de Drepturi Fundamentale și Cetățenie al Uniunii Europene

The contents, facts and opinions expressed throughout this publication are the responsibility of the authors and do not commit neither the European Union Institutions nor any of the other public or private Institutions involved in the PUCAFREU Project

Conținutul, datele și opiniile exprimate în această publicație sunt responsabilitatea exclusivă a autorilor lor și nu angajează în nici un caz responsabilitatea Uniunii Europene sau a instituțiilor acesteia, nici responsabilitatea celorlalte instituții publice sau private implicate în proiectul PUCAFREU.

Raport realizat de Daniel SENOVILLA HERNANDEZ cu participarea Léliei TAWFIK

Traducerea: Elena SASU

Fotografia de copertă : Julien FAURE ©

Prezentarea proiectului PUCAFREU

Proiectul PUCAFREU a fost coordonat de către *Centre National de la Recherche Scientifique* (CNRS)¹, prin Unitatea Mixtă de Cercetare MIGRINTER (UMR 7301, *Migrations, Espaces et Sociétés*), având sediul la Universitatea din Poitiers². Unitatea mixtă de cercetare CECOJI (*Centre d'études sur la Coopération Juridique Internationale*) a participat de asemenea la implementarea proiectului în diferitele sale etape³.

Cinci organizații partenere din cele cinci țări care au constituit terenul de cercetare al proiectului fost de asemenea implicate în proiect: Asociația *Hors la Rue* (Franța)⁴, *Service Droit de Jeunes* (Belgia)⁵, *Fundacion la Merced Migraciones* (Spania)⁶, *ASGI- Associazione per gli Studi Giuridici sull'Immigrazione* (Italia)⁷; Fundația PARADA (România)⁸. Universitatea italiană *La Sapienza* din Roma a contribuit de asemenea în calitate de partener asociat la realizarea acestui proiect⁹.

Proiectul PUCAFREU a inclus și alte domenii de activitate, cum ar fi proiectarea și dezvoltarea unei platforme internaționale de către experți care lucrează pe problemele legate de migrarea minorilor și punerea sa în aplicare, precum și realizarea de seminare de instruire pentru operatorii care lucrează în mod direct sau indirect cu minorii străini care migrează¹⁰.

¹ CNRS - Centrul Național de Cercetare Științifică este un organism de cercetare aflat sub supravegherea Ministerului Educației Naționale. Pentru mai multe informații, vezi <http://www.cnrs.fr/>

² Migrinter este un laborator de cercetare specializat în studiul migrației internaționale și a relațiilor etnice, avându-și sediul la *Maison des Sciences Humaines et de la Société* din Poitiers. Această unitate de este unicul centru de cercetare din Franța specializat în migrațiile internaționale care cuprinde următoarele patru activități: producerea și transmiterea datelor științifice, publicarea și difuzarea informațiilor științifice pe această temă. Pentru mai multe informații, vezi <http://www.mshs.univ-poitiers.fr/migrinter/>

³ Pentru mai multe informații, vezi <http://www.cecogi.cnrs.fr/>

⁴ Pentru mai multe informații, vezi <http://www.horslarue.org/>

⁵ Pentru mai multe informații, vezi <http://www.sdj.be/>

⁶ Pentru mai multe informații, vezi <http://www.lamercedmigraciones.org/>

⁷ Pentru mai multe informații, vezi http://www.asgi.it/home_asgi.php?

⁸ Pentru mai multe informații, vezi <http://www.paradaromania.ro/>

⁹ Pentru mai multe informații, vezi <http://www.diss.uniroma1.it/>

¹⁰ Pentru mai multe informații, vezi <http://www.pucafreu.org/>

Mulțumiri

Dorim să mulțumim sincer tuturor celor care au participat în mod direct sau indirect, ori au sprijinit acțiunile de cercetare efectuate în cadrul Proiectul PUCAFREU, în special:

Întregului personal al laboratorului MIGRINTER; directorului său, Kamel Dorai; Directorului Adjunct, Cédric Audebert; cercetătorilor implicați în proiect, William Berthomière și Dominique Mathieu, precum și membrilor birourilor de secretariat și administrare, Maurad Hamaidi, Alexandra Brunaud și Rémy Coopman.

Echipei de la *Maison des Sciences de l'Homme et de la Société* din Poitiers.

Grupului de valorificare a cercetării de la Universitatea din Poitiers, în special domnului Director Pierre de Ramefort.

Echipei CECOJI care a sprijinit acest proiect, mai ales lui Philippe Lagrange, Marie-Françoise Valette, Celine Lageot și Daniel Gazeau.

Partenerilor din Asociația *Hors-la-Rue* din Paris, printre care în mod special cercetătorilor de teren Martina Andreeva și Alayna Garvin, precum și responsabililor Olivier Peyroux, Séverine Canale și Jean-Philippe Légaut.

Deasemenea, ținem să mulțumim tuturor celor care ne-au sprijinit pe durata cercetării de teren din Franța, în special Jean Michel Centres și Sophie Laurant din Paris și Mélanie Le Verger din Rennes.

Partenerilor noștri din *Service Droit des Jeunes* din Bruxelles, cercetătorului Julien Blanc și Benoit Van Keirsbilck, Katja Fournier, Anne-Françoise Beguin și Laetitia Van der Vennet care au participat la diferitele etape ale proiectului.

Partenerilor de la fundația *La Merced Migraciones* din Madrid, cercetătoarei Catalina Perazzo, Patricia Aragón, Vicente Ortola, Pablo Pérez și Juan Ramón Mayor care au participat la diversele misiuni de cercetare.

Mulțumim deasemenea lui José David Gutierrez, Nuria Empez, Chabier Gimeno, Albert Pares și întregii echipe SICAR Cat pentru contribuțiile aduse la cercetare.

Partenerilor de la *ASGI* din Torino, cercetătoarelor Elena Rozzi și Roberta Valetti, precum și Serenei Pecchio și Manuelei Spadaro.

Ținem să mulțumim în mod special lui Abdellah Moutabir, educator de stradă, precum și celorlalți membri ai echipei *Finestra sulla Piazza* pentru contribuțiile lor inestimabile la desfășurarea proiectului în contextul turinez.

Partenerilor de la fundația *PARADA* din România, Adina Ștefan, Alexandra Adam și Ionuț Jugureanu.

Membrilor instituției asociate, Universitatea *La Sapienza* din Roma, profesorului Enrico Pugliese și doctorandului Lluís Peris.

Mulțumim deasemenea tuturor profesionalilor și persoanelor care ne-au acordat din timpul și cunoștințele lor pe decursul întregii cercetări.

În cele din urmă și în mod special, mulțumim tuturor copiilor și tinerilor adulți care au acceptat să participe la această acțiune de cercetare.

Daniel Senovilla Hernández & Lélia Tawfik
Echipa coordonatoare a Proiectului PUCAFREU
MIGRINTER - CNRS - Universitatea din Poitiers

CUPRINS

Capitolul 1

Justificarea și pertinența proiectului PUCAFREU	11
---	----

Capitolul 2

Cadrul metodologic comun	15
Secțiunea I - Metodologie: Construirea unei abordări comparative comune	15
(1) Definiția grupului țintă	15
(2) Problematika cercetării și ipotezele aferente	16
(3) Strategii pentru a accesa grupul - țintă	17
(4) Instrumente metodologice	15
Secțiunea II - Executarea cercetării de teren în diversele contexte: rezultate obținute, puncte forte și deficiențe	18
(1) Contextul geografic al studiului	18
(2) Cuantificarea rezultatelor obținute	18
(3) Pertinența și permeabilitatea între categoriile ipotetice inițiale	20
(4) Punerea în aplicare a cercetării de teren	21

Capitolul 3

Concluzii provizorii ale cercetării comparative PUCAFREU	23
Secțiunea I - Condițiile de viață și accesul la drepturile fundamentale ale copiilor neînsoțiți lipsiți de protecție	23
(1) Activități cotidiene ale copiilor neprotejați	24
(2) Accesul la drepturile sociale	25
Secțiunea II - Experiența copiilor în cadrul instituțiilor de protecție	27
Secțiunea III - Motivele care explică lipsa de protecție a copiilor	29
(1) Motive legate de statutul administrativ al copiilor neînsoțiți	30
(2) Motive legate de anturajul copiilor neînsoțiți	30
(3) Motive legate de practicile de rele tratamente instituționale	31

Capitolul 1

Justificarea și relevanța proiectului de cercetare PUCAFREU

Migrația independentă și spontană a copiilor pe cont propriu către majoritatea țărilor Uniunii Europene a început în anii nouăzeci și a fost consolidată în prima decadă a noului mileniu¹¹. În ciuda importanței limitate pe care o are în termeni cantitativi (în medie, numărul oficial de recepții de minori pe an în cele patru state¹² UE studiate este inferior a patru mii, cu excepția Italiei¹³), prezența așa-numiților copii neînsoțiți¹⁴ reprezintă o cauză de îngrijorare din ce în ce mai mare pentru autoritățile locale, regionale și naționale care sunt în contact cu această populație.

Copiii neînsoțiți care migrează pe teritoriul UE beneficiază de drepturi fundamentale, în special cele prevăzute de Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (denumit a de aici înainte CNUDC)¹⁵. CNUDC afirmă că: *"exercitarea drepturilor prevăzute în Convenție nu se limitează la copiii care sunt cetățeni ai unui stat membru și trebuie, prin urmare, în cazul în care nu se prevede altfel în mod explicit în convenție, să fie, de asemenea, disponibile pentru toți copiii - inclusiv pentru solicitanții de azil, refugiați și copii migranți - indiferent de naționalitate, statutul de imigrant sau apatrid"*¹⁶. Planul european de acțiune al Comisiei pentru minorii neînsoțiți (2010-2014) consideră că conținutul Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului ar trebui să se afle *"la baza oricărei acțiuni privind minorii neînsoțiți"*¹⁷ și pledează pentru o abordare comună la nivelul UE în ceea ce privește respectarea drepturilor copilului, în special principiul interesului superior al copilului *"care trebuie să fie considerat*

¹¹ Comisia Europeană consideră că migrația minorilor neînsoțiți *"nu este un fenomen temporar, ci o trăsătură pe termen lung a migrației către UE în general"*. Ref. COMISIA EUROPEANĂ (2012): Raportul pe termen mediu al implementării Planului de Acțiune pentru Minorii nînsoțiți - Raportul Comisiei Europene către Consiliul și Parlamentul European COM (2012) 554, finalizat pe 28 septembrie 2012, pag. 2. Același document insită cu o argumentare similară la pagina 11.

¹² În cadrul proiectului PUCAFREU, România a fost inițial considerată ca fiind țară de origine a migrației copiilor nepînsoțiți. Dacă nu este menționat explicit altfel, conținutul acestei prime părți se referă la celelalte patru țări europene: Belgia, Franța, Italia și Spania.

¹³ În perioada 2006 - 2009, numărul mediu de recepții/notificări de prezență a copiilor neînsoțiți pe an a fost de 1929 în Belgia, 472 în Franța, 6627 în Italia și 4618 în Spania. Surse: Belgia: *Service des Tutelles*, Ministerul Federal al Justiției. Numarul se referă la copiii ai căror prezență a fost semnalată acestei instituții. Franța: OFPRA, *Office français de protection des réfugiés et apatrides*, Raporturi anuale. Aceste cifre reflectă numărul de cereri de azil depuse de către copii neînsoțiți. Este necesar să fie subliniat faptul că numărul copiilor care nu cer azil este semnificativ mai mare. Cu toate că nu există statistici oficiale, cele mai recente estimări dădeau un număr între 4000 și 6000 de copii neînsoțiți care trăiau în Franța în 2009. Italia: Toate cifrele au sursa în GIOVANETTI, M. (2012): *"I comuni italiani e le politiche di accoglienza dei minori stranieri non accompagnati"* în *I minori stranieri non accompagnati in Italia - IV rapporto ANCI Cittalia*, paginile 37-127; Spania: Toate cifrele provin din Buletinul Oficial al Parlamentului din datele de 11 mai 2009 (statistici pentru anii 2006 și 2007), 6 octombrie 2009 (pentru anul 2008) și 23 septembrie 2010 (pentru 2009).

¹⁴ Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului dă o dublă definiție, făcând astfel diferența între *"copil neînsoțit"*, acei copii care *"sunt separați de ambii părinți sau alte rude și care nu sunt în grija unui adult care, prin lege sau cutumă este responsabilul sau"* și *"copiii separați"*, aceia care *"sunt separați de ambii părinți, de tutorele legal sau de persoana însărcinată de a-l îngriji, dar nu neapărat de alte rude"*. A se vedea COMISIA PENTRU DREPTURILE COPILULUI (2005): Comentariul General nr. 6 despre tratarea copiilor neînsoțiți sau separați în afara țării de origine CRC/GC/2005/6 din data de 1 septembrie 2005, paragrafele 7 și 8. În acest document, vor avea precădere termenii de *"copil neînsoțit"* sau *"minor neînsoțit"*, având în vedere că utilizarea lor este preferată în contextul UE.

¹⁵ Convenția cu privire la Drepturile Copilului a adoptat și a dat Adunării Generale spre semnare, ratificare și acces decizia 44/25 din date de 20 noiembrie 1989.

¹⁶ Vezi COMISIA PENTRU DREPTURILE COPILULUI (2005): Comentariul General n ° 6 privind tratamentul copiilor neînsoțiți și separați în afara țării lor de origine, CRC/GC/2005/6 de la 1 septembrie 2005, punctul 12.

¹⁷ Comisia Europeană (2010): Planul de acțiune (2010-2014) privind minorii neînsoțiți din date de 6 mai 2010, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European și Consiliu, SEC (2010) 534, pagina 2.

*primordial în toate acțiunile luate de către autoritățile publice cu privire la copii*¹⁸.

Cu toate acestea, cercetările noastre anterioare au arătat că o serie de state membre ale UE nu respectă pe deplin drepturile fundamentale ale copilului atunci când sunt confrunțați cu situații ale copiilor neînsoțiți, migranți și solicitanți de azil. Practici diferite, cum ar fi excluderea anumitor categorii de copii neînsoțiți - în special a celor care nu sunt solicitanți de azil; reținerea copiilor la punctele de intrare, punerea în aplicare a expulzărilor forțate, fără măcar a evalua consecințele pentru copilul neînsoțit - pot fi considerate a fi împotriva principiilor, premizelor și conținutului CNUDC¹⁹. Urmând o tendință generală, toate statele membre studiate oferă copiilor neînsoțiți luați în grijă în momentul minorității posibilități de integrare foarte restrânse odată ce devin majori.²⁰

Una din principalele consecințe care decurg din practicile descrise mai sus este faptul că un procent semnificativ de copii neînsoțiți care trăiesc în Uniunea Europeană este lipsit de protecție, indiferent dacă acești copii nu intră niciodată în grija, sau abandonează - instituțiile de recepție după o ședere mai scurtă sau mai lungă. Explorarea condițiilor de viață ale copiilor neînsoțiți neprotejați, precum și motivele care explică această situație de lipsă de protecție constituie primul și principalul obiectiv al proiectului de cercetare PUCAFREU.

Importanța cantitativă a acestui grup este semnificativă. Statisticile disponibile arată că aproximativ jumătate din copii neînsoțiți primiți în grijă sfârșesc prin a abandona ei înșiși ori prin a fi respinși de structurile de protecție²¹. Prezența copiilor neînsoțiți lipsiți de protecție este, prin urmare, o situație comună în cele patru țări europene studiate în cadrul proiectului PUCAFREU. Pe lângă copii care abandonează sistemele de protecție trebuie luat în considerare și un număr de copii neînsoțiți care trăiesc în spațiul european și nu au acces la protecție instituțională și, prin urmare, rămân neidentificați.

În ciuda numerelor semnificative de copii neînsoțiți lipsiți de protecție în Europa, foarte puțină muncă de cercetare a fost efectuată asupra situației lor, condițiilor lor de viață, precum și asupra cauzelor care îi împing spre a refuza, abandona sau să fie excluși din îngrijirea instituțională. Puținele analize existente la nivel european au fost în principal efectuate din perspectiva adulților, și mai ales din punctul de vedere al profesionalilor în contact cu acești copii²². Alte studii existente se concentrează pe situația acestui grup în contexte locale specifice²³, sau asupra unor categorii specifice de copii sau tineri adulți²⁴.

¹⁸ *Ibid.*, pagina 3.

¹⁹ Vezi SENOVILLA Hernandez, D. (2010): «Situación y tratamiento de los menores extranjeros no acompañados en Europa: Un Estudio comparado de SPIM países», teză de doctorat în Studii Internaționale de Migrație, Instituto de Estudios sobre Migraciones, Universitatea Comillas din Madrid, 8 iulie 2010, pagina 61 și următoarele.

²⁰ *Ibid.*, pp. 441-442.

²¹ Statisticile cele mai complete cu privire la acest aspect provin din Italia, unde aproape zece mii copii neînsoțiți au fost raportați ca renunțând sau să dispăruți din centrele de primire între 2006 și 2010. Acest număr reprezintă 42% din numărul total de copii neînsoțiți îngrijiți pe timpul aceleiași perioade de cinci ani. Sursa: GIOVANETTI, M. (2012): *"I comuni italiani e le politiche di accoglienza dei minori stranieri non accompagnati"* la ANCI Cittalia *! minori stranieri non accompagnati in Italia*, IV rapporto ANCI Cittalia, pagina 82. În Spania, estimările regionale din Țara Bascilor și Andaluzia evoca o medie cuprinsă între 60 și 70% dintre copii care intra pe teritoriul acestei țări și care sfârșesc prin a abandona instituțiile de îngrijire. În Belgia, cifrele provind de la Serviciul des Tutelles (Ministerul Federal al Justiției) au indicat faptul că 45% dintre copii au dispărut din îngrijirea instituțională între 2004 și 2005.

²² (2010): *"Disappearing, departing, running away: a surfeit of children in Europe?"*, Terre des Hommes, Geneva, 88 pagini și (2009): *"Jeunes en errance: les conditions d'un retour- Étude de faisabilité sur la réintégration des mineurs isolés victimes de traite en Espagne, France, Italie, Albanie, Autriche, Roumanie"*, Forumul European pentru securitate Urbană - Asociația Jeunes Errants / Federația Jeunes Errants - Fundația Terre des Hommes.

²³ MAI, N. (2008-a): *"Opportunities and challenges for social intervention aimed at migrant minors"*, Salvați Copiii Italia Onlus: Proiectul Colourful Horizons; BIGOT, R. (2006): *"Le parcours des mineurs isolés Roumains suivis par*

Proiectul PUCAFREU are ca scop completarea acestor lacune de cunoștințe printr-o abordare comparativă multinațională privind statutul copiilor neînsoțiți lipsiți de protecție în cele patru state membre ale Uniunii Europene. Principala inovație și contribuție propusă este aceea de a dobândi noi cunoștințe prin furnizarea percepțiilor proprii ale copiilor și punctul lor de vedere asupra situației. În cadrul următoarei secțiuni vom explica în profunzime cadrul metodologic utilizat, definiția grupului țintă și diferitele strategii folosite pentru a accesa această populație.

Hors la Rue et pris en charge par l'Aide Sociale à l'Enfance de Paris", Asociația Hors la Rue, France; BIGOT, R. and LEGAUX, J.P. (2009): *"Retours au pays de mineurs isolés roumains... avant un nouveau départ?"*, Asociația Hors la Rue, France, 32 pages.

²⁴ Acesta este cazul cercetării lui Nick Mai asupra tinerilor migranți care lucrează în industria sexului în UE. Vezi MAI, N. (2008-b): *"L'errance et la prostitution des mineurs et des jeunes majeurs migrants dans l'espace de l'Union Européenne"*, ITSET- Institute for the Study of European Transformations: London.

Capitolul 2

Cadrul metodologic comun

Secțiunea I - Metodologie: Construirea unei abordări comparative comune

Având în vedere domeniul de aplicare multinațional al acțiunii de cercetare PUCAFREU, limitele de timp²⁵ și dificultățile care sunt inerente oricărei cercetări comparative în concepte juridice și / sau grupurilor²⁶ sociale, proiectarea unei metodologii comune care urmează să fie pusă în aplicare în mod egal în cele patru contexte naționale diferite ale proiectului, a reprezentat o provocare majoră în prima etapă a acțiunii de cercetare.

Abordarea metodologică comună a acestui proiect de cercetare a fost determinată de următoarea serie de aspecte: (1) definirea precisă a grupului țintă care urmează să fie studiat (copii neînsoțiți lipsiți de protecție); (2) Problematika cercetării și ipotezele aferente; (3) Strategii de acces la membrii acestui grup țintă și obținerea acordului lor de a participa în cercetare ca informatori; (4) instrumentele metodologice utilizate pentru a colecta informații.

(1) Definiția grupului țintă

Unul dintre punctele cheie discutate pe larg în cadrul rețelei PUCAFREU privește definiția exactă a grupului țintă care urmează să fie studiat. Având în vedere lipsa de cercetare pe care o duce această categorie de copii migranți, trei categorii ipotetice au fost stabilite pe baza situației lor și a condițiilor de viață în cele patru țări de tranzit și / sau locul de destinație. Acestea sunt:

(1) Copii care trăiesc pe cont propriu fie singuri fie în cadrul unui grup de semeni, aflându-se sau nu într-o situație de *errance*²⁷ și care practică diferite activități (fie legale sau nu) pentru a-și asigura traiul;

(2) Copii care sunt sub influența unor rețele de adulți care îi constâng adesea la comiterea de infracțiuni și/sau alte activități lucrative (legale sau nu, în funcție de contextul național);

(3) Copiii care locuiesc în cămine particulare, uneori în grija altor membri ai familiei extinse, compatrioți sau membri ai comunității naționale sau etnice. În anumite ocazii, aceste acorduri pot ascunde situații de exploatare în munci domestice sau alte tipuri de exploatare²⁸.

²⁵ Proiectul PUCAFREU a fost realizat pe durata a 24 de luni cuprinse între Martie 2011 și Februarie 2013 inclusiv. Acțiunea de cercetare va fi implementată în primele 20 de luni ale proiectului.

²⁶ Oyen a subliniat limitările și limitele de cercetare comparativă. Vezi Oyen, E. (Ed.) "Comparative methodology: theory and practice in international social research", SAGE Publications, p. 15.

²⁷ Mai construiește o definiție a *errance* bazată pe principalele modele care explică mobilitatea tinerilor *errants*: o construcție culturală a societăților occidentale ca o lume în care mobilitatea socială ascendentă este ușor de atins; percepția unei emancipări rapide; situațiile de excludere socială și marginalizare legate de traiectoria lor de migrare. Vezi Mai (2008-b), op.cit, p. 25 și următoarele.

²⁸ Este dificil să se facă distincția între limitele factorului de "exploatare" dintre categoriile (b) și (c). Inițial s-a considerat că categoria (b) se referă la existența unor rețele criminale care sunt exploatează copilul, în timp ce categoria (c) se referă la exploatare mai puțin organizate. Cu toate acestea, în practică, unele cazuri sunt susceptibile de a se suprapune între cele două categorii. Permeabilitate între categoriile inițiale ipotetice vor fi comentate în secțiunea II din prezentul capitol.

Având în vedere durata limitată a acțiunii teren (între 6 și 9 luni, în funcție de țară) și de potențialele dificultăți în accesarea de membri ai grupului țintă (vom dezvolta în continuare acest aspect în secțiunea II), s-a decis mărirea categoriilor grupului țintă pe baza experienței lor anterioare (sau nu) în cadrul serviciilor de protecție a copilului. Prin urmare, următoarele subcategorii complementare au fost integrate grupului țintă studiat:

(4) Copii care nu sunt în protecția serviciilor sociale la momentul efectuării cercetării de teren, neținând cont dacă s-au aflat vreodată în grija serviciilor de protecție sau nu.

(5) Copii care sunt protejați în momentul cercetării dar care au o experiență considerabilă în afara sistemului de protecție.

(6) Copii care primesc protecție minimă, fiind cazați în cămine neadaptate (hosteluri și alte locații de acest gen), nebeneficiind deloc sau doar de foarte puțin sprijin social sau educațional.

(7) Tineri adulți care intrau într-una din categoriile de mai sus înainte de a fi majori.

Rețeaua a întreprins o dezbatere amplă cu privire la avantajele sau dezavantajele de a se concentra pe o anumită categorie de copii în timpul cercetării de teren. În cele din urmă, consensul a fost de a efectua o abordare globală egală a categoriilor (a), (b), (c) și incluzând (d), (e), (f) în calitate de subcategorii complementare. Subcategoria (g) a fost considerată ca fiind subsidiară, deoarece obiectivul principal de cercetare ar fi fost altfel substanțial modificat. Toate originile naționale și diversitatea de situații existente au fost încorporate în categoriile și subcategoriile alese cu scopul de a îmbunătăți rezultatele pe cât posibil.

(2) Problematica cercetării și ipotezele aferente

Scopul proiectului PUCAFREU este acela de a contribui la producerea de noi date cu privire la condițiile de viață ale copiilor neînsoțiți și lipsiți de protecție pe teritoriul Uniunii Europene. Pentru a atinge acest scop, au fost stabilite următoarele problematice generale de cercetare:

- Descrierea vieții de zi cu zi a copiilor, în mod special a mediului în care evoluează, activitățile zilnice, sursele de venituri, relațiile și interacțiunile cu alți indivizi sau organisme, alimentarea, posibilitățile de cazare, etc.;

- Dificultățile acestui grup țintă de a-și exercita drepturile fundamentale, în mod special accesul la drepturile sociale cum ar fi educația, sănătatea, locuința.

- Motivele care îi duc pe copii neînsoțiți să refuze și/sau să abandoneze și/sau să fie excluși din serviciile de protecție socială oferite în diferitele țări studiate.

Astfel, au fost formulate trei ipoteze corespunzând fiecărei probleme:

1. Copii neînsoțiți neprotejați trăiesc adeseori situații de vulnerabilitate. În funcție de sorata fiecăruia, acești copii pot dezvolta diverse strategii de supraviețuire și adesea își câștigă traiul prin activități ilegale sau infracțiuni (prostituție, cerșit, trafic de droguri, furt de buzunare, etc.). De asemenea, pot fi victimele rețelelor de trafic sau exploatare, ori sub influența unor adulți care le oferă aranjamente private de locuință.

2. Copii neînsoțiți și neprotejați întâlnesc dificultăți majore în exersarea drepturilor fundamentale: cu excepția situațiilor de urgență, nu au acces la grija medicală și sunt excluși din sistemul educațional. De asemenea, nu au acces la o locuință adecvată statutului lor.

3. Copii neînsoțiți și neprotejați refuză, abandonează sau sunt excluși din instituțiile de protecție pentru mai multe motive:

- Serviciile oferite de aceste instituții sunt inadecvate și nu se ridică la așteptările și nevoile reale ale acestor copii;
- Lipsa soluțiilor durabile care să le poată oferi copiilor oportunitatea de a-și consolida statutul de imigranți în țările de destinație odată ce devin majori;
- Lipsa de informații și de conștientizare a drepturilor fundamentale pe care le au și dreptul la îngrijire pe care îl au în calitate de copii neînsoțiți;
- Alte motive personale, cum ar fi presiunile exercitate de către anturaj sau rețeaua apropiată, necesitatea de a produce un venit, etc.

(3) Strategii pentru a accesa grupul-țintă

Un obstacol major în timpul cercetării de teren în cele patru țări studiate a fost acela de a stabili contactul cu membrii grupului-țintă și obținerea consimțământului acestora de a participa în acest studiu ca informatori. Anumite categorii de copii, în special cei aflați sub influența unor adulți (a se vedea definiția grupului-țintă de mai sus) au fost cel mai dificil de abordat.

Astfel, au fost stabilite trei strategii comune pentru a facilita abordarea celor trei categorii principale ale grupului țintă, după cum urmează:

- Abordarea progresivă a potențialilor informatori în decursul unui prim proces de observare
- Sprijinul și implicarea a celor ce intră în contact direct cu copiii (asistenți sociali, educatori, avocați, etc.)
- Posibila includere în studiu al tinerilor adulți care în trecut au fost minori neînsoțiți lipsiți de protecție.

(4) Instrumente metodologice

Lipsa de modele cunoscute și de date permițând stabilirea prelevării corespunzătoare de probe în cadrul grupului țintă în diversele contexte a

determinat alegerea unei abordări calitative care a avut ca scop colectarea percepțiilor copiilor în cauză, folosind propriile lor cuvinte și experiențele prin care au trecut sau în care se aflau în acel moment.

Adunarea acestor informații a fost realizată cu ajutorul instrumentelor calitative. A fost folosită o combinație de observări în locuri publice în care copiii neînsoțiți erau vizibili și realizarea unor interviuri semi-structurate și individuale cu membrii grupului țintă. Au fost de asemenea folosite și interviuri adiționale cu informatori adulți (lucrători de teren și membrii instituțiilor care lucrează direct sau indirect cu această populație) ca mijloc complementar de a aduna informații.

Secțiunea II - Executarea cercetării de teren în diversele contexte: rezultate obținute, puncte forte și deficiențe

(1) Contextul geografic al studiului

Sondajul a fost realizat în principal în patru mari orașe reprezentative (și împrejurimile acestora) din țările în cauză: Bruxelles, în Belgia, la Paris, în Franța, Torino, în Italia, și Madrid, în Spania. Acțiuni complementare de muncă de teren pe termen scurt au fost puse în aplicare și la Rennes (Franța) și în Barcelona (Spania).

Merită a fi menționat la acest punct că pot apărea diferențe regionale semnificative, referitoare în special la modelele de primire a copiilor neînsoțiți din diferite țări studiate. Aceste diferențe se pot observa în special în Franța, Italia și Spania, și se datorează în principal modelelor de descentralizare ce implică o distribuție a competențelor de primire către instituțiile regionale sau către municipalități în ceea ce privește serviciile sociale și protecția copiilor. În Belgia, existența unei legislații *ad hoc* specializate pentru copiii neînsoțiți și atribuirea sarcinii de primire a acestui grup unei Agenții Federale²⁹ ar putea părea o bună metodă în oferirea unui tratament omogen pe întreg teritoriul belgian. Cu toate acestea, anumite diferențe încă mai pot apărea în abordarea protecției la nivelul instituțiilor locale și regionale în această țară.

Este dificil de măsurat impactul acestei heterogenități în modelele de recepție, dar cu siguranță are importanță în determinarea soartei și profilurilor copiilor neînsoțiți în cauză. În orice caz, este foarte important de a sublinia că cercetarea aceasta nu acoperă toate cazurile teritoriale din cadrul țărilor studiate (acest lucru ar implica o muncă de teren mult mai extinsă și resurse financiare și umane mult mai importante). Prin urmare, validitatea rezultatelor obținute în cadrul proiectului PUCAFREU în orașele menționate mai sus și care sunt printre cele mai reprezentative pentru scopul cercetării în diferitele contexte naționale trebuie extinsă cu multă precauție la celelalte regiuni ale acestor contexte naționale.

(2) Cuantificarea rezultatelor obținute

Aproximativ o sută de interviuri cu copii sau tineri majori făcând parte din grupul țintă au fost efectuate în cele patru țări studiate (fig. 1 mai jos). De asemenea, un

²⁹ FEDASIL, *Agence Fédérale pour l'accueil des demandeurs d'asile*. Vezi www.fedasil.be

număr semnificativ de interviuri complementare a fost realizat cu informatori adulți în cadrul studiului.

Figura 1 - Număr de interviuri, sex și principalele țări de origine ale informatorilor

	Belgia - Bruxelles	Franța - Paris	Italia - Torino	Spania - Madrid & Barcelona
Număr de interviuri cu membrii grupului țintă	26 interviuri	25 interviuri	25 interviuri	27 interviuri
Distribuția pe sexe	22 băieți, 4 fete	25 băieți	22 băieți, 3 fete	23 băieți, 4 fete
Principalele țări sau regiuni de origine	Maroc Guinea	Afganistan Mali România	Maroc Egipt Senegal	România Maroc Africa de Vest

În primul rând, aceste rezultate arată o supra-reprezentare a informatorilor de sex masculin din eșantion. Lipsa de informatori de sex feminin ar putea fi explicată de două motive corelate. Pe de o parte, aproape toate fetele pe care le-am întâlnit făceau parte din categoria (b) de copii (aflate sub influența unei rețele de adulți)³⁰. Pe de altă parte, eșantionul arată o supra-reprezentare a categoriei (a) (copii care trăiesc prin mijloace proprii)³¹. Accesul la cazuri de copii care trăiesc sub controlul adulților sau care trăiesc în mod permanent în forme neoficiale de plasament a fost foarte redus. În consecință, accesul la informatori de sex feminin a fost redus la numărul de cazuri în care fetele au reușit să iasă din situația de exploatare și au început un proces de integrare, de cele mai multe ori cu ajutorul unei instituții. Deși toți indicatorii existenței arată că minorii neînsoțiți care migrează în Europa sunt predominant de sex masculin, nu putem trage concluzia inexistenței fetelor neînsoțite, ci doar a invizibilității lor ca urmare a (cel mai probabil) situației lor de exploatare³².

³⁰ A se vedea definiția corespunzătoare grupului țintă data mai sus.

³¹ Vom analiza în continuare această distribuție, precum și relevanța și permeabilitatea între categorii.

³² Puține studii până acum s-au concentrat asupra situației fetelor neînsoțite în contextul european. Câteva contribuții pe acest subiect sunt : DESHUSSES, M. (2005): *"Du confiage à l'esclavage: petites bonnes ivoiriennes en France"*, *Cahier d'études africaines* n° 179-180, pp. 731-750; BARRAUD, E. (2008): *"Les multiples usages sociaux de*

În ceea ce privește originile naționale ale membrilor grupului țintă care au participat în calitate de informatori, distribuția naționalităților din eșantionul prezentat este consistentă în parte cu ultimele date privind copiii neînsoțiți identificați de autorități în diferitele contexte naționale studiate. Absența anumitor origini naționale din eșantion - care sunt reprezentative din punctul de vedere al statisticilor oficiale - poate fi explicată de faptul că acești copii se afla în grija instituțiilor (aceasta fiind de exemplu situația copiilor afgani în Torino și Bruxelles).

În Belgia au fost intervievați cu precădere copii din Maroc și Guinea care apăreau ca fiind a patra, respectiv a treia cele mai reprezentative naționalități în 2010 după datele oficiale. În Italia a fost observată o situație similară a celei din Belgia. Informatorii studiului proveneau în principal din Maroc, Senegal și Egipt, care erau, în ordine, a cincea, a șaptea și a patra cele mai reprezentative naționalități de copii neînsoțiți la nivel național în 2010. În ceea ce privește Franța, lipsa absolută de date la nivel național cu privire la numărul de copii în grija instituțiilor și naționalitățile lor nu ne-au permis tragerea niciunei concluzii. Cu toate acestea, datele referitoare la cererile de azil efectuate de către copiii neînsoțiți în 2011 arată Afganistanul ca fiind țara cea mai reprezentată, ceea ce a fost coroborat de eșantionul nostru. În Spania, ultimele cifre datează din 2007 când copii marocani reprezentau cel mai mare număr. Celelalte naționalități ale membrilor intervievați (tineri adulți din Africa de Vest ajunși în Insulele Canare între 2006 și 2008 și copii rromi din România) sunt coroborate și ele de către cifrele prezentate pentru țările de origine în eșantion (Senegal și România)³³.

(3) Pertinența și permeabilitatea între categoriile ipotetice inițiale

Cum a fost menționat mai sus, în timpul efectuării acțiunilor de teren a fost confirmată o supra-reprezentare a informatorilor incluși inițial în categoria (a) - copii care trăiesc prin propriile mijloace. Ca urmare a fost rapid confirmată dificultatea de a avea acces la copiii care trăiesc sub influența adulților sau în forme neoficiale de plasament [categoriile (b) și (c)]. Lipsa de vizibilitate și teama de a le cauza potențiale neplăceri acestor copii prin stabilirea contactului cu echipele de cercetare explică rezultatele limitate pe care le avem la dispoziție în ceea ce privește aceste două categorii.

Un alt aspect important se referă la permeabilitatea potențială între aceste categorii, în special între categoriile (a) și (c). Constatările noastre arată că un număr semnificativ de copii și tineri adulți intervievați au fost confrunțați cu perioade de viață pe stradă, precum și cu perioade de găzduire la rude îndepărtate, colegi sau compatrioți. Aceste perioade de găzduire, în special cele la rude, apar de cele mai multe ori la momentul sosirii copilului în orașul de destinație. După o perioadă nedeterminată de timp, mai multe motive (certuri, neînțelegeri, cerei ale familiei gazdă de contribuții la viața casnică și care nu pot fi îndeplinite de copil) pot duce copilul la a părăsi familia și a trece într-o situație de autonomie completă. Alte aranjamente de plasament temporar cu prietenii sau colegii sunt adesea legate

la Kafala en situation de migration: protection et non protection des mineurs recueillis", jurnal electronic E.MIGRINTER n° 2: Dossier *La migration des mineurs non accompagnés en Europe* editat de Daniel Senovilla Hernández, MIGRINTER, pp. 133-143; ALONSO, A. (2010): "En tierra de nadie. Migración y prostitución entre adolescentes no acompañadas de Europa del Este en Cataluña", *Educación Social* n° 45, pp. 65-77.

³³ Belgia: *service des Tutelles*, Ministerul Federal de Justiție; Franța: OFPRA, *Office français de protection des réfugiés et apatrides*, Raport anual pentru 2011, pag. 33; Italia: GIOVANETTI, M. (2012), *op.cit.*, pag. 59; Spania: Jurnalul Oficial al Parlamentului din 29 septembrie 2009, pag. 435.

de activitățile realizate de către copil pentru a-și asigura traiul, fie sunt o expresie a solidarității comunitare sau etnice.

O altă constatare cu privire la relevanța categoriilor este faptul că o mare majoritate de informatori a alternat perioade atât în grija, cât și în afara sistemelor instituționale de protecție. Situația de lipsă de protecție poate avea loc înainte de accesul definitiv al copiilor neînsoțiți la instituțiile de asistență, sau poate avea loc ca o consecință a excluderii minorului din diferite motive (practici abuzive de determinare a vârstei, expulzare pe motive de nerespectare a regulilor interne, etc.). Alți copii alternează perioade succesive de protecție și lipsă de protecție. Am descoperit că aceste situații în continuă schimbare pot de asemenea influența categoriile ipotetice ale cercetării, așa cum și copii alternează între categorii înainte și după perioadele de protecție.

În concluzie, categoriile ipotetice ale membrilor grupului țintă stabilite în metodologia proiectului PUCAFREU par a fi relevante pentru a descrie situații de viață actuale și concrete pe care le pot trăi copiii neînsoțiți în timpul migrării. Cu toate acestea însă, schimbările continue cu care sunt confrunțați acești copii par să atragă atenția înainte de a stabili categorii inflexibile și impermeabile pentru a le descrie profilurile cât mai durabil și exact.

(4) Punerea în aplicare a cercetării de teren

Munca de teren a durat aproximativ 9 luni în fiecare țară, începând cu vara anului 2011 și încheindu-se în primăvara anului 2012. Cu toate că au existat mici diferențe între datele de începere și de încheiere a acestei etape în funcție de fiecare context, cercetarea de teren a început simultan în diferitele țări studiate.

O etapă preliminară înainte de punerea în aplicare pe teren a fost dedicată schimburilor între diverșii corespondenți naționali în scopul de a clarifica diferite aspecte ale cadrului metodologic comun și pentru a discuta adaptarea adecvată la particularitățile fiecărui context local. Fiecare partener în parte a recrutat un director de cercetare delegat cu punerea în aplicare a cercetării de teren pe timpul verii 2011.

Prima etapă a procesului de teren a implicat abordarea, contactarea și solicitarea membrilor grupului țintă de a participa în calitate de informatori în acest studiu. Două din cele trei strategii inițiale pentru a atinge acest scop (o perioadă de observație în locurile publice unde membrii grupului țintă sunt vizibili și folosirea ajutorului lucrătorilor sociali care se află în contact cu această populație³⁴) au fost folosite fără distincție sau alternativ de către toți partenerii implicați în proiect. În schimb, strategia constând în a solicita sprijinul tinerilor adulți (foști copii neprotejați) de a participa în acest studiu în calitate de membri ai echipei de cercetare a fost în cele din urmă imposibil de pus în practică din cauza timpului limitat avut la dispoziție pentru implementarea procesului de teren³⁵.

În ceea ce privește efectuarea interviurilor, durata și dezvoltarea acestora a variat și a depins de diverși factori cum ar fi originea copiilor și profilul lor general, dar și personalitățile individuale, gradul de încredere al copilului în cercetător, mediul și

³⁴ A se vedea secțiunea I (3) a acestui capitol pentru mai multe informații.

³⁵ Deși considerăm încă această strategie ca fiind adecvată în optimizarea rezultatelor studiului acestei populații, punerea ei în aplicare presupune un lung proces premergător de coordonare și pregătire a membrilor grupului țintă care ar urma să intre în echipa de cercetare.

experiențele lor anterioare. Unii copii au fost foarte entuziasmați să vorbească și chiar păreau să aibă "nevoie" să o facă, în timp ce alții s-au dovedit mult mai reticenți. Gradul de maturitate a celor intervievați a fost de asemenea un factor luat în seamă și, ca regulă generală, tinerii adulți sau copiii mai în vârstă par să fie mai dispuși să vorbească și să-și exprime sentimentele decât copiii mai tineri. Mediile în care s-au desfășurat interviurile au fost și ele variate și au inclus atât locuri publice (cafenele, restaurante, grădini publice, etc.) cât și spații private (în special sedii de ONG și uneori propriul loc de trai al celui interviuat). De cele mai multe ori, prezența unui adult în care copilul avea încredere (cum ar fi un educator, asistent social, etc.) a fost un factor benefic pentru libera exprimare a copiilor. Mai mult, întrevederile anterioare cu specialiștii care au facilitat contactul cu copiii au fost în general foarte utile în identificarea părții în discurs și în pregătirea interviurilor cu aceștia.

Rezumând, dificultățile întâlnite în abordarea membrilor grupului-țintă și obstacolele evidente (frică, reticență) menționate mai sus în a repertoriu discursuri structurate și nepărtinitoare constituie indicatori pentru planificarea perioadelor de muncă de teren pe termen lung (cel puțin între 15 și 18 luni, în mod ideal 24) în vederea colectării de rezultate mai bune și pe o scară mai mare. Cu toate acestea, metodologia comună folosită în cadrul cercetării PUCAFREU a oferit echipei o vedere de ansamblu asupra condițiilor de viață ale copiilor neînsoțiți și neprotejați în Europa și motivele care explică această lipsă de protecție.

Capitolul 3

Concluzii provizorii ale cercetării comparative PUCAFREU

O primă analiză provizorie a aproximativ o sută de interviuri realizate cu membrii grupului țintă în cele patru contexte studiate, precum și interviurile cu informatorii cheie și observațiile de teren ne-au oferit o primă perspectivă asupra situației și condițiilor de viață ale copiilor neînsoțiți lipsiți de protecție în Europa. Un raport comparativ și definitiv de cercetare va fi produs în urma unei analize aprofundate a informațiilor colectate.

Concluziile provizorii la care am ajuns sunt prezentate aici în trei teme principale care corespund premizelor de cercetare planificate inițial (a se vedea capitolul 2 pentru mai multe detalii). Acestea sunt după cum urmează: (1) Privirea de ansamblu asupra condițiilor de viață ale copiilor neînsoțiți lipsiți de protecție, precum și condițiile în care aceștia își pot exercita drepturile fundamentale, în special drepturile sociale cum ar fi locuința, sănătatea și educația; (2) Descrierea experiențelor acestor copii în serviciile de protecție a copilului; (3) Principalele motive care explică situația de lipsă de protecție.

Secțiunea I - Condițiile de viață și accesul la drepturile fundamentale ale copiilor neînsoțiți lipsiți de protecție

După cum s-a subliniat în capitolul privind metodologia proiectului, marea majoritate a copiilor neînsoțiți pe care i-am putut întâlni au alternat perioade de protecție cu perioade de lipsă de protecție din momentul sosirii lor în Europa.

Lipsa de protecție poate avea loc înainte de primul lor contact cu instituțiile de protecție; în aceste cazuri, lipsa de acces poate avea diferite cauze, cum ar fi lipsa de informații - cauzată de influența anturajului, de practicile instituționale care blochează accesul efectiv la asistență, și poate dura de la câteva zile până la câțiva ani.

În alte cazuri, copiii neînsoțiți sunt primiți în instituțiile de asistență din momentul sosirii și abia ulterior devin neprotejați, după ce abandonează din proprie inițiativă instituțiile sau după ce au fost excluși din diverse motive.

În sfârșit, unii copii petrec perioade de fluctuație în și în afara instituțiilor de protecție. Aceste alternări pot fi explicate prin dorința copiilor de a explora alte oportunități și pot fi, de asemenea, legate de capacitatea copilului de a fi în continuă mișcare. Interviurile noastre arată cum un anumit număr de copii a petrecut perioade (fie în grijă instituțională fie în afara ei) în alte regiuni sau chiar în alte țări înainte de a ajunge în locul unde agenții de teren i-au întâlnit. Alți copii au menționat planuri imediate de a pleca în alt stat membru european.

Un marocan de 16 ani intervievat în Bruxelles a vorbit despre această capacitate de a migra și de a se adapta la diferite contexte:

"În Spania a fost o problemă pentru familie³⁶. Nu era de muncă, nu era mâncare bună, era criză. Am cunoscut pe cineva aici, câțiva din prietenii mei s-au dus în Italia, alții în Belgia și alții în Olanda."

³⁶ Copilul intervievat face aici referire la familia extinsă cu care trăia în Spania.

(1) Activități cotidiene ale copiilor neprotejați

Pot fi observate două modele generale după care copiii neînsoțiți își petrec timpul în perioadele în care sunt lipsiți de protecție. Acestea pot avea loc mai mult sau mai puțin în același timp.

- Pentru a-și asigura traiul și o sursă de venituri, un număr semnificativ de copii neînsoțiți sunt implicați în activități ilegale, cum ar fi traficul de stupeficante sau infracțiuni minore (la început). Activitățile cele mai comune par a fi furtul de buzunare, traficul de stradă sau vânzarea de bunuri contrafăcute. Așa cum va fi analizat în continuare în secțiunea III a acestui capitol, mediul și influența comunității etnice în contextul de destinație poate juca un rol important în implicarea copiilor în activități ilegale. Acest model este deosebit de clar în contextul orașului Torino unde copii marocani și senegalezi intră într-o rețea (mai mult sau mai puțin organizată) care îi împinge la comiterea acestor infracțiuni, în special spre vânzarea de droguri, de îndată ce sosesc. Deși adulții pot interveni în aceste procese, copiii implicați nu apar ca fiind victime exploatate și par a-și duce traiul prin propriile mijloace. Cu toate acestea însă, unii copii caută alte modalități de a-și asigura un venit care, chiar dacă rămân ilegale, în accepțiunea lor par a fi etice.

Acesta este cazul lui E, un tânăr de 18 ani din Senegal care explică cum a câștigat "bani curați" prin vânzarea de bunuri contrafăcute, spre deosebire de "banii murdari" din vânzarea de droguri:

"Așa că m-am interesat și am cunoscut niște tipi care mi-au zis să vând lucruri care nu-mi plăceau, droguri și treburile din astea. Apoi am cunoscut pe cineva care vindea contrabandă la piață. Ca să nu am de vândut droguri, am început să vând și eu chestii contrafăcute."

În cazul fetelor care sunt victime ale traficului de persoane, am întâlnit situații unde copii erau implicați în industria sexului. Evident, prezența cotidiană a acestor persoane în spațiul public, precum și activitățile lor se află sub atenta supraveghere a persoanelor care le exploatează. În cele mai multe cazuri, copii sunt obligați să pretindă că nu sunt minori.

Un interviu cu o tânără, fostă victimă a traficului de persoane³⁷, coroborează această descriere:

"Nu puteam să cheltuiesc nimic din banii pe care îi făceam, trebuia să-i dau lui tot. Dacă mi-era foame, trebuia să aștept să vină el... Mereu erau alte fete care se uitau la mine să vadă ce fac."

"Cât timp am fost pe stradă nu aveam voie să vorbesc cu nimeni, nimeni nu stia că eram minoră."

Deși unele studii fac referire la această situație³⁸, în decursul cercetării nu am întâlnit nici un minor de sex masculin care să lucreze în industria sexului.

³⁷ Având în vedere numărul redus de interviuri cu informatori de sex feminin și, în scopul de a asigura confidențialitate deplină, am decis să nu menționăm vârsta și naționalitatea informatoarelor, nici contextul în care a avut loc interviul.

³⁸ Raportul programului "CHISME" - *Strategii de acțiuni pentru copii care trăiesc pe stradă*, PAIDEIA, 2006, nepublicat.

Interviurile noastre nu oferă multe informații cu privire la activitățile copiilor de etnie rromă din Europa de Est care trăiesc cu familia extinsă sau cu părinții în ghetouri din împrejurimile Parisului sau Madridului. Cu toate acestea, asistenții sociali aflați în contact cu aceștia fac aluzie la implicarea lor în infracțiuni minore și cerșit - de cele mai multe ori sub controlul membrilor familiei.

- Mulți copii intervievați din toate contextele naționale fac referire la perioade de inactivitate mai lungi sau mai scurte. Aceste perioade de "a nu face nimic" de obicei apar în timpul în care copii așteaptă să fie primiți în sistemele de protecție sau în timpul în care primesc asistență neadecvată, ori în timpul în care trăiesc în mod neoficial cu familia extinsă, prieteni sau compatrioți. Confruntarea cu aceste perioade de inactivitate este o sursă de stres și anxietate pentru copii, în special pentru aceia care așteaptă să fie primiți în instituțiile de protecție sau care primesc asistență neadecvată și nu înțeleg această perioadă pe care o consideră a fi "o pierdere de timp".

Acesta este cazul unui minor nepalez de 16 ani în Paris:

"Încă aștept să intru la hotel. De fiecare dată când mă duc să întreb pe cineva de la recepție, îmi zic că 'Nu, trebuie să aștepti încă două-trei luni' /.../ Vreau un loc unde să stau. Vreau să mergă mai repede, cât mai repede. Fiindcă acum e doar o pierdere de timp..."

(2) Accesul la drepturile sociale

- Găzduire

În ceea ce privește găzduirea, copiii neînsoțiți lipsiți de protecție pot dormi fie pe stradă (în saci de dormit și/sau în corturi), fie în case abandonate, fabrici dezafectate sau în pasaje subterane de metrou (dacă le este tolerată prezența). Prezența copiilor neînsoțiți lipsiți de găzduire și care trăiesc pe stradă apar cel mai frecvent în Paris, Torino și Bruxelles. Nu au fost identificate cazuri în Madrid în timpul cercetării de teren, chiar dacă au fost raportate unele cazuri cu câțiva ani în urmă³⁹.

Condițiile de trai pot fi extrem de dure, mai ales pe timpul iernii. Echipa de cercetare a vizitat o fabrică abandonată într-unul din orașele studiate, fabrică în care locuise, înaintea unui raid recent al poliției, un număr semnificativ de copii neînsoțiți și tineri adulți. Unii copii încă mai locuiau acolo la momentul vizitei. Scena a fost șocantă: nu mai existau nici uși nici ferestre, peste tot era sticlă spartă și resturi industriale, iar în unele dintre "camerele" existente erau câteva saltele și pături vechi. Condițiile de igienă erau inexistente în atâta cantitate de gunoi și moloz, și nu exista decât un singur punct de apă care se afla în aer liber.

În ciuda acestor condiții de trai, copiii care încă locuiesc în acest loc își păstrează simțul umorului și-l denumesc "Hotelul". Un tânăr marocan de 19 ani vorbește despre experiența pe care a trăit-o în această fabrică abandonată când încă era minor:

³⁹ Raportul programului "CHISME" - *Strategii de acțiuni pentru copii care trăiesc pe stradă*, PAIDEIA, 2006, nepublicat.

"Aveam pături, aveam de toate. Aveam bani⁴⁰, așa că ne cumpăram haine noi odată la fiecare două zile. Îți aruncai hainele vechi și cumpărai altele noi, pentru că nu aveam o casă."

Alți copii neînsoțiți reușesc în a fi plasați prin acorduri informale cu compatrioți, familia extinsă sau cu prietenii. Cu toate acestea, aceste aranjamente sunt provizorii și foarte instabile. Uneori, condițiile de viață în aceste aranjamente sunt foarte dificile, cum ar fi lipsa de încălzire, de apă caldă sau orice standard minim de confort. După un anumit timp, copiii riscă să se întoarcă în stradă.

- Sănătate

Legislația în vigoare în toate cele patru state membre ale UE studiate asigură accesul copiilor neînsoțiți la grija medicală⁴¹. Cu toate acestea, obstacolele administrative împiedică accesul efectiv la acest drept fundamental, în special atunci când copiii neînsoțiți nu dispun de documentele de identitate necesare pentru a obține un card de sănătate sau un număr de securitate socială (în funcție de contextul național). Acest obstacol afectează, de asemenea, acei copii care, chiar și atunci când sunt în posesia unor documente ce atestă o vârstă de minor, sunt declarați a fi adulți după un test de evaluare⁴². Chiar și unii copii care primesc ajutor minim au declarat a fi avut dificultăți în a obține asistență medicală satisfăcătoare. În ciuda dificultăților menționate și a obstacolelor întâlnite în obținerea îngrijirii medicale complete, se poate afirma că în toate din cele patru state studiate, copiii neînsoțiți vor primi asistență medicală în cazuri de urgență⁴³.

Dacă acești copii care trăiesc pe stradă par a fi cu un grad ridicat de risc în ceea ce privește nevoile medicale, nevoia de îngrijire medicală nu apare ca o problemă importantă în discursul lor. Mai mult, unii dintre ei par a disprețui această nevoie și evocă cu mândrie rezistența și puterea lor fizică.

Acesta a fost răspunsul unui marocan de 17 ani când a fost întrebat ce făcea el sau ce făceau prietenii lui de pe stradă atunci când erau bolnavi:

"Nimeni nu s-a îmbolnăvit. Toți eram tineri, toți de acolo eram puternici."

Un tânăr afgan de 17 ani răspunde în același fel la aceeași întrebare:

"De ce să mă duc la spital? Nu am nimic. (Dacă mi-era rău) mă duceam să-l văd pe JM⁴⁴"

Un factor comun în cele patru contexte studiate este lipsa de programe de prevenire și de îngrijire specifică pentru a face față problemelor psihologice. Studiile anterioare arată că mulți copii neînsoțiți suferă de aceste probleme, în special de stres post-traumatic și depresie. Toți practicanții consultați insistă că aceasta este o nevoie urgentă care trebuie abordată cât mai repede. Este primordial de a se realiza cercetări suplimentare pentru a identifica gradul de

⁴⁰ Acest informator își câștigă existența prin trafic de droguri la vremea aceea. Această sursă regulată de venit i-a permis să facă față situației dificile de a trăi pe stradă. Deși acest informator se referă la această perioadă a vieții lui ca fiind una oribilă, încă pastrează amintiri de prietenie cu cei care l-au însoțit.

⁴¹ Senovilla HERNANDEZ (2010), op.cit., Pagina 203 (Belgia), pagina 253 (Spania), pagina 318 (Franța) și pagina 365 (Italia).

⁴² A se vedea secțiunea III a acestui capitol pentru mai multe detalii.

⁴³ Unul din informatorii noștri care trăia într-un aranjament neoficial de găzduire ne-a vorbit despre experiența pe care a avut-o cu serviciile hospitaliere. La început, serviciile administrative l-au refuzat fiindcă nu avea un document de identitate. A insistat, și a fost primit în cele din urmă. A mers la același spital o a doua oară și atunci a primit un card *ad hoc* care îi perimtea să revină când avea nevoie.

⁴⁴ Aici face referire la persoana responsabilă de sediul unei asociații de sprijin a copiilor străzii într-unul din orașele studiate.

aplicare al acestei nevoi de îngrijire specifică și de a lansa programe de îngrijire adaptate, toate acestea având mereu în vedere contextul etnic și cultural al copiilor și potențialul refuz al acestora de a recunoaște că suferă de acest tip de probleme.

- Educație

O prezență regulată la școală sau în alte instituții educaționale devine aproape imposibilă pentru copiii neînsoțiți lipsiți de protecție care trăiesc pe stradă. Chiar și acei copii care beneficiază de o îngrijire minimă (cazați într-un hotel sau un *bed&breakfast*) se confruntă cu dificultăți de a merge în mod regulat la școală și evocă diverse motive, în special conexiunile lungi și costisitoare de transport public. Cu toate acestea, un număr mare de copii întrebați și-au manifestat mai mult sau mai puțin direct puternica dorință și motivație de a fi școlarizați.

Un tânăr malian care nu fusese niciodată la școală în țara de origine explică progresul făcut și recunoștința cu mare mândrie:

"Nu fusesem la școala înainte. Nu știam cum să-mi scriu numele, dar acum mi-e mult mai bine. Am profesori foarte buni. Se termină școala la trei și jumătate, dar eu stau încă cel puțin o oră și învăț cu profesorii."

Pe lângă dificultățile legate de situațiile de viață precare și instabile ale copiilor neînsoțiți lipsiți de protecție și compatibilitatea problematică a acestora cu educația, au fost raportate alte dificultăți și obstacole obiective în diferitele contexte naționale studiate. Printre altele, putem evidenția dificultățile de adaptare și integrare în școlile publice (în special pentru acei copii care nu au stăpânesc limba țării de destinație) și lipsa de cursuri adaptate la nivelul acestor copii. Pentru cei care doresc să participe în programe de formare profesională, lipsa unui permis de ședere și / sau o autorizație de muncă poate bloca accesul la aceste programe în care un stagiul este de multe ori obligatoriu pentru obținerea diplomei. În cele din urmă, lipsa de perspective de integrare în societatea gazdă și acordarea unui statut de rezident de către autoritățile competente este o sursă majoră de descurajare.

Secțiunea II - Experiența copiilor în cadrul instituțiilor de protecție

După cum s-a menționat în mod repetat, o mare majoritate a copiilor neînsoțiți și tineri adulți întâlniți pe decursul studiului a avut o experiență anterioară sau curentă în cadrul serviciilor de protecție a copilului. Modalitățile de primire variază de la un context la altul și adesea depind de practicile naționale și locale de primire și protecție a copiilor în situații de precaritate. Există o reală nevoie de cercetare suplimentară cu privire la caracterul adecvat și gradul de adaptare ale acestor modalități de primire la profilele și nevoile reale ale copiilor⁴⁵. Am putut degaja două modalități principale de recepție, unde copii neînsoțiți pe care i-am întâlnit au fost luați în primire pe perioade mai lungi sau mai scurte de timp.

- Un număr semnificativ de copii neînsoțiți este cazat la hotel sau în B&B-uri. Aceasta constituie o soluție temporară de primire, folosită adesea de către autoritățile competente în timp ce caută un plasament într-un centru de primire.

⁴⁵ Pentru o scurtă analiză a se vedea Senovilla HERNANDEZ, D. și KANICS, J. (2010): "Protejat sau pur și simplu tolerat? Modele de primire și de regularizare a copiilor neînsoțiți și separați în Europa", În D. Senovilla HERNANDEZ, K. TOUZENIS și J. KANICS "Migrând singur: migrarea copiilor neînsoțiți și separați în Europa", edițiile UNESCO, Paris, pp. 3-20.

Cu toate acestea, în anumite contexte studiate (în special Bruxelles și Paris), această soluție precară este folosită pe perioade care durează mai multe luni. Inadecvarea acestei soluții este în principal legată de lipsa sistematică de sprijin și însoțire educațională și socială. În cele mai multe cazuri, copiii neînsoțiți în cauză primesc doar o indemnizație zilnică sau săptămânală pentru alimente și haine. Amplasarea acestor hoteluri este adesea o problemă, atât în termeni de mediu al cartierului (care uneori nu este cel mai propice, având în vedere activitățile ilegale pe care copiii le-au avut când erau lipsiți de protecție), cât și în ceea ce privește localizarea geografică (departe de școli sau alte instituții și care implică deplasări lungi și costisitoare cu transporturile în comun, care de cele mai multe ori nu sunt rambursate). Unii copii neînsoțiți se plâng de asemenea de tratamente neadecvate din partea managerilor de hotel cât și de alte condiții rele cum ar fi zgomotul interior și exterior, invitați adulți neplăcuți, etc⁴⁶.

- Al doilea model principal de recepție este plasamentul copilului neînsoțit într-un centru de primire. Există o mare varietate de centre de la un context național la altul, uneori chiar în cadrul aceluiași context. Un model clasic de diferențiere este plasarea copiilor în unități generalizate, împreună cu copiii în nevoie locali, ori în centre specializate în primirea acestui tip de populație. Chiar dacă ambele tipuri de instituții prezintă avantaje și dezavantaje, alegerea centrului pare să fie arbitrară în cele mai multe cazuri și bazată pe numărul de locuri disponibile mai degrabă decât în urma unei evaluări a nevoilor reale ale copiilor⁴⁷. Indiferent de tipul centrului de primire, calitatea primirii variază de cele mai multe ori și depinde de resursele umane și financiare disponibile și chiar de existența unui personal calificat mai mult sau mai puțin motivat în a răspunde la caracteristicile și nevoile acestei populații. Reducerile bugetare din servicii sociale cauzate de criza economică joacă și ele un rol semnificativ în calitatea centrelor de primire.

Alte modele de primire mai puțin cunoscute și evocate sunt plasamentele instituționale sau în familii adoptive sau în apartamente comune cu alți copii. Plasarea în familii adoptive este rar folosită în cele patru țări studiate și cele câteva cazuri izolate întâlnite arată grade diferite de calitate, atât în funcție de caracteristicile familiei cât și de sprijinul instituțional⁴⁸. Plasarea în apartamente comune sau apartamente private ar putea constitui o opțiune pentru copiii cu un grad ridicat de maturitate și independență. Cu toate acestea, profilul și evaluarea nevoilor personale ale copilului nu par a fi luate în considerare de către autoritățile competente atunci când iau decizii cu privire la plasarea acestora⁴⁹.

⁴⁶ PRZYBYL a efectuat cercetări cu privire la condițiile unui grup de copii neînsoțiți care au fost primiți într-un centru de zi și lăsați în primire de către autorități la diferite hoteluri din Paris. Evocă în mod special *"contrastul izbitor între eforturile personalului de la centrul de zi în a oferi acestor copii suport educațional și social și condițiile de viață la hoteluri"* și consideră că *"doar un mic număr - 15 - dintre hotelurile vizitate ofereau condiții de securitate și bunăstare pentru copii."* Vezi PRZYBYL, S. (2012): *"La pratique de l'espace du quotidien des mineurs isolés étrangers accueillis à Paris. Étude d'une structure d'accueil de jour de la Croix-Rouge française"*, lucrare de Master 2 în Studii Migratorii Internaționale, Universitatea din Poitiers, Catedra de geografie, 164 de pagini, pp. 74-75.

⁴⁷ O cercetare interesantă pune sub semnul întrebării munca dusă de personalul Serviciilor Sociale în contextul Regatului Unit al Marii Britanii în special din punctul de vedere comunității sau inconvenientului de a introduce copiii neînsoțiți care solicită azil în instituții generale sau specializate. Rezultatele sunt disponibile în FREE, E. (2005): *"Local authority support to unaccompanied asylum-seeking young people: Changes since the Hillingdon judgement (2003)"*, Programul Salvați Copiii Anglia, pp. 29 și următoarele.

⁴⁸ Pentru o analiză detaliată a plasamentelor familiale ale copiilor în contextul englez (unde această practică este curentă), a se vedea HEK, R. (2007): *"Using foster placements for the care and resettlement of unaccompanied children"* în R. KOHLI and F. MITCHELL *"Working with unaccompanied asylum seeking children: issues for policy and practice"*, Palgrave Macmillan, pp.109-124

⁴⁹ Stanley consideră că: *"minorii neînsoțiți plasați într-un hostel, B&B sau alt tip de cazare privată primesc un nivel de îngrijire mult mai scăzut decât cei care sunt plasați în asistență maternală sau apartamente private"*. Aceste rezultate se referă la contextul englez dar pot fi aplicate și la cele patru țări studiate în proiectul PUCAFREU. A se vedea STANLEY, K. (2001): *"Cold comfort: young separated refugees in England"*, Salvați Copiii Anglia, p. 40.

O problemă adesea evocată de copii este cea a neadaptării și a neînțelegerii regulilor instituțiilor de primire, în special centrele de cazare. Încălcarea acestor reguli poate duce la excluderea copilului din centrul respectiv, adesea după o singură abatere. Un număr semnificativ de informatori a exprimat regretul că regulile acestor instituții sunt aplicate în mod arbitrar.

Un tânăr adult român de 18 ani își exprimă incompatibilitatea cu acest tip de reguli:

"Nu vreau să ma duc înapoi pentru că-s prea multe reguli la centru, pentru când e de mâncat, când e de vorbit; Mereu e cineva care să-ți zică când și ce trebuie să faci, știi? Mie nu-mi plăcea..."

O altă problemă este de obicei legată de relațiile dificile dintre copiii neînsoțiți și personalul de la centrele de primire. Unii copii pe care i-am intervievat s-au plâns de agresivitatea unor asistenți sociali sau educatori și lipsa acestora de motivație sau sensibilitate în munca pe care o făceau. A fost deasemenea raportată o mare neglijență administrativă în prelucrarea dosarelor de azil sau imigrare a copiilor.

Un tânăr de 17 ani din Maroc susține că un număr mai mare de personal instruit și sensibilizat ar fi un lucru foarte bun în centrele de primire:

"Avem nevoie de educatori care să se poarte frumos. Care să nu fie răi cu copiii și care să încerce să dea un viitor mai bun copiilor..."

Același informator a fost invitat să plece dintr-un centru de primire după ce a avut o ceartă cu managerul centrului:

"Așa-i, am vorbit cu directorul centrului. A făcut ceva ce nu mi-a plăcut și i-am zis. Atunci el mi-a zis 'Pleacă. Dacă nu-ți place de mine și de centrul meu, pleacă.' Așa că am plecat."

Dimpotrivă, alți copii neînsoțiți vorbesc despre personalul din centrele de primire ca de un adevărat sprijin și arată cât de benefică poate fi o asistență socială și educativă de calitate în procesul de protecție și integrare.

Un tânăr afgan de 19 ani își exprimă recunoștința față de educator:

"În fiecare zi mi-a dat sprijin și sfaturi. De fiecare dată când mă gândesc la asta, cum mă ajuta fără măcar să știe cine eram... Dar așa m-a ajutat..."

Secțiunea III - Motivele care explică lipsa de protecție a copiilor

Lipsa de protecție se datorează unor factori diverși care pot fi împărțiți în trei categorii principale: (1) motive legate de statutul administrativ al copiilor neînsoțiți; (2) motive legate de mediul în care evoluează acești copii atât în țara de origine cât și cea de destinație; (3) motive legate de maltratarea din instituții sau excluderea copiilor din acestea.

(1) Motive legate de statutul administrativ al copiilor neînsoțiți

Legislațiile a trei din cele patru țări studiate (Belgia, Italia și Spania) oferă diferite posibilități de regularizare pentru copii neînsoțiți în timp ce sunt încă minori. Când copiii neînsoțiți ajung la maturitate trebuie întrunite anumite condiții pentru a-și consolida statutul de imigrant. În Franța, legislația consideră ca fiind regularizată

șederea tuturor copiilor străini (fie că este singur sau nu). Odată ce copiii neînsoțiți devin majori, legislația prevede anumite posibilități de a le acorda un statut administrativ în regulă după îndeplinirea unor anumite condiții⁵⁰.

Cu toate acestea, de cele mai multe ori, autoritățile de imigrație și azil din toate țările studiate nu reușesc să aplice legislația în vigoare și în consecință, un mare număr de copii neînsoțiți sunt predestinați unei situații de clandestinitate odată ce devin adulți.

Lipsa de perspective și sentimentul de instabilitate asociat cu o punere restrictivă în aplicare a legislației în vigoare descurajează în mod frecvent copii neînsoțiți care sunt conștienți că vor fi confrunțați cu expulzarea odată ce vor fi devenit majori.

În schimb, am constatat și cazuri în care copiii neînsoțiți au fost excluși încă de la sosire și pentru care posibilitatea de a obține statutul de imigrant poate fi un factor favorabil în primirea acestora în serviciile de protecție.

Acesta este cazul unui tânăr senegalez de 18 ani care, după o lungă perioadă fără protecție a decis în cele din urmă să intre în grija unei instituții de protecție și a obținut astfel un permis de ședere. Mărturia acestuia arată importanța capitală pentru această populație de a obține un statut de imigrant legal:

"Cel mai frumos lucru care mi s-a întâmplat e atunci când m-am dus la poliție prima oară, fiindcă nu știam că puteam să iau un permis de ședere (...) Așa că a doua zi când am fost la secție ca să-mi iau actele eram fericit. Chiar dacă nu s-a întâmplat nimic atunci când l-am luat, ma uitam la el la fiecare două minute; era așa de grozav că nu-mi venea să cred!"

(2) Motive legate de anturajul copiilor neînsoțiți

Comunitatea națională/etnică a copiilor neînsoțiți în țara de destinație joacă un rol cheie în anumite situații în excluderea acestora din sistemul de protecție. De asemenea, presiunea de a produce venituri cauzată de un sentiment de responsabilitate și/sau vinovăție față de familia din țara de origine ar putea fi un alt motiv care explică situația de lipsă de protecție.

Acest lucru este probabil să se întâmple atunci când călătoria copilului neînsoțit a fost organizată în amonte iar aranjamentul a presupus implicarea copiilor încă din momentul sosirii lor într-o activitate lucrativă, de cele mai multe ori ilegală, în scopul de a rambursa costul călătoriei. Membrii adulți ai comunității naționale din locul de destinație sunt și ei de cele mai multe ori implicați în aceste procese. Când familia copilului din țara de origine a contribuit financiar la migrația copilului, acesta ia asupra sa povara de a trimite bani acasă⁵¹.

⁵⁰ Condițiile pe care copiii neînsoțiți trebuie să le îndeplinească pentru a obține un statut de imigrare au fost analizate pe scurt în TAWFIK, L. (2011): "National laws and practices regarding unaccompanied children and their adequacy with regard to international law", în P. LAGRANGE și D. SENOVILLA HERNANDEZ: "The legal status of unaccompanied children within International, European and National frameworks: protective standards vs. restrictive implementation", PUCAFREU project- www.pucafreu.org, pp. 39-48. O perspectivă mai detaliată poate fi găsită în Senovilla (2010), op. cit, p. 204 și următoarele (Belgia);. pp. 254 și următoarele (Spania), pp. 319 și următoarele (Franța), pp. 365 și următoarele (Italia).

⁵¹ Unul din lucrătorii sociali din orașele cercetate a descris pe larg modul în care funcționează acest flux migrator organizat în mod informal: în spatele organizării migrației există un aranjament informal dar foarte detaliat între adulții migranți care provin din aceeași regiune și care au acte în regulă în țara de destinație și familiile copiilor. Acest aranjament presupune o datorie financiară. Copii călătoresc cu acte false împreună cu adultul în cauză; odată ajunși în UE, acești copii trăiesc cu contrabandiștii și își câștigă traiul vânzând mărunțișuri: țigări, șervețele, ori vânzând droguri pe stradă. Venitul lor este folosit atât pentru a rambursa datoria familiei pentru călătorie, cât și pentru a sprijini familia în țara de origine. Rambursarea datoriei de cele mai multe ori este o nebuloasă (nici copilul, nici familiile nu păstrează o evidență a sumelor plătite). Interviu cu L., mediator, 1 decembrie 2011.

De cele mai multe ori, copiii neînsoțiți în cauză nu sunt nici măcar conștienți de posibilitatea de a fi protejați, școlarizați, etc. Dar, chiar și atunci când aceștia sunt conștienți de drepturile lor, totuși sunt împiedicați să și le exercite. Pe de o parte, familiile îi obligă să trimită bani acasă pentru a-și plăti datoria făcută când au plecat. Pe de altă parte, frați mai mari sau adulți din aceeași comunitate care trăiesc deja în UE îi împing spre a trăi neprotejați.

Iată marturia unui tânăr adult⁵² de 18 ani care ilustrează foarte bine situația. Acesta explică de ce i-a luat atâtă timp pentru a intra în contact cu serviciile de protecție:

"Fiindcă nu stiam cum merg lucrurile. Prietenii mei nu știau nici ei lucruri din astea. Toți credeau că dacă vorbești cu cineva de la primărie o să-ți strice viața, sau că o să-ți schimbe religia (...) Când le-am zis prietenilor mei că puteau merge la școală și copii ca noi, fără părinți, au încercat să mă convingă să nu mă duc. Unii dintre ei erau aici de 10 ani, și tot ce puteau să facă era să meargă la piață și să vândă chestii..."

Alte grupuri de copii, în special cei care călătoresc prin mijloace proprii și fără a avea vreo datorie pot fi și ei conduși într-o situație de excludere ca mulți dintre co-naționalii lor care deja trăiesc o situație similară în țara de destinație. În aceste cazuri, copiii neînsoțiți intră rapid în contact cu alți copii sau adulți tineri imediat după ce au sosit și de cele mai multe ori urmează aceleași modele de viață și se angajează în activități similare - fie ele legale sau nu.

Un informator de 19 ani descrie sosirea într-unul din orașele de destinație studiate:

"Când am ajuns din Maroc, n-aveam nimic în cap. Nu știam ce să fac. Eram prea tânăr. Așa că ne-am trezit pe stradă..."

(3) Motive legate de practicile de rele tratamente instituționale

Autoritățile competente pentru imigrare și protecția copilului implementează o serie de practici instituționale diferite care provoacă în mod direct sau indirect descurajarea, uneori chiar excluderea copiilor neînsoțiți din instituțiile de protecție.

Mai mulți autori au folosit deja noțiunea de "maltratare instituțională" atunci când se referă la anumite comportamente, acțiuni și omisiuni ale autorităților responsabile de protecția copilului⁵³. Definiția acestei noțiuni are limitele neclare și poate fi obiectul unor interpretări polarizate. De exemplu, anumite autorități ale UE pot prezenta întoarcerea unui copil neînsoțit în țara sa de origine ca fiind în interesul său. Cu toate acestea, avocații și organizațiile de sprijin pot considera aceeași acțiune ca fiind o formă de maltratare.

Groze propune o analiză pentru a evalua maltratarea instituțională a copiilor aflați sub protecție și menționează patru categorii posibile: (1) Abuz, presupunând folosirea sau amenințarea cu violența de către o persoană care este responsabilă de

⁵² A fost hotărât să nu se indice contextul național de origine cu scopul de a asigura confidențialitate deplină.

⁵³ Vezi PEREZ, P. (2007): *"De náufragos y navegantes: los menores y jóvenes no acompañados"*, Buletinul Puntos de Vista n° 10, Ed. Juventud e Inmigración, pp. 1-30; SENOVILLA HERNANDEZ, D. (2011): *"Unaccompanied and separated children in Spain: A policy of institutional mistreating"* în J.BHABHA *Children without a State. A Global Human Rights challenge* The MIT Press, Massachusetts Institute of Technology, pp. 151-176; RONGE, J-L. (2012): *"Une absence volontaire de protection: les mineurs isolés étrangers victimes de maltraitance institutionnelle"*, Journal Droit des Jeunes n° 311, Ianuarie 2012, pp. 19-24.

bunăstarea sau sănătatea copilului; (2) Abuz sexual, presupunând orice activitate sexuală interzisă, inclusiv exploatarea sexuală; (3) Neglijența, presupunând un act deliberat de omisiune care rezultă în mod direct în expunerea sau suferirea directă a anumitor riscuri a copiilor. Aceasta include, dar nu se limitează la lipsa de a le asigura hrană, îmbrăcăminte, adăpost sau îngrijiri medicale; (4) Îngrijire necorespunzătoare - adică rele tratamente, amenințări cu sau afectarea propriu-zisă a sănătății sau bunăstării copilului, cauzate de orice încălcare a statutelor, regulamentelor, regulilor scrise, procedurilor, directivelor sau standardelor și practicilor profesionale.⁵⁴

Chiar dacă anumite rapoarte indică situații de abuz și chiar abuz sexual de către autorități atunci când se ocupă de copii neînsoțiți⁵⁵, putem considera, cu multă precauție, că majoritatea practicilor de maltratare a copiilor neînsoțiți din Europa se încadrează în categoriile de neglijență și tratamente necorespunzătoare menționate mai sus.

În cadrul cercetării noastre am raportat diferite practici instituționale care pot fi legate în mod direct sau indirect de abandonarea sau refuzarea protecției instituționale de către copil și practici care provoacă excluderea directă a copiilor din serviciile de protecție.

Efectuarea de teste de evaluare a vârstei ce contrazic declarațiile făcute de copii sau atestată de documente este o practică extinsă și comună de excludere. În ciuda "preciziei" contestate⁵⁶ a acestor teste, autoritățile europene le pun totuși în aplicare pentru a justifica excluderea din programele de protecție a copiilor neînsoțiți, chiar și atunci când copilul deține acte de identitate care îi atestă statutul de minor.

Cum subliniază recent nota programului SCEP (*Separates Children in Europe Programme*), în cazul în care trebuie făcut un test de evaluare a vârstei, trebuie obținut consimțământul informat al copilului pentru efectuarea acestuia. Dar, ocazional, nici o informație asupra acestui proces nu este dată copilului în cauză înainte de test într-un mod sau într-o limbă pe care să o înțeleagă⁵⁷. Rezultatele noastre arată că acordul nu este obținut în aproape nici un caz.

Un informator reacționează după cum urmează atunci când este întrebat dacă a fost informat asupra motivului testului de evaluare a vârstei:

"Nu mi-au explicat nimic, dar oricum nu puteam să înțeleg nimic fiindcă nu vorbeam spaniolă și ei nu vorbeau franceză sau engleză. Oricum, nu întreabă niciodată, doar fac..."

În anumite locuri, autoritățile merg și mai departe și confiscă actele de identitate ale copiilor și îi acuză de fals în documente. Unii dintre copiii intervievați și câțiva tineri adulți au fost expulzați de pe o zi pe alta din instituțiile de protecție în baza

⁵⁴ Vezi GROZE, V. (1990): "An exploratory investigation into institutional mistreatment", Children and Youth Services Review vol. 12, pp. 229-241. Definițiile menționate se găsesc în pp. 230-231.

⁵⁵ Un bun exemplu este raportul Human Rights Watch asupra situației copiilor neînsoțiți din insulele Canare pe perioada 2006-2008, când mii de imigranți, inclusiv minori neînsoțiți, au ajuns pe acest teritoriu al UE din Africa de Vest și de Nord. Cercetătorii au cules un număr semnificativ de mărturii ale copiilor care denunțau abuzuri fizice și rele tratamente din partea serviciilor de Imigrație spaniole și a serviciilor de Protecție a Copilului. Vezi TROLLER, S. (2007): "Unwelcome responsibilities: Spain's Failure to Protect the Rights of unaccompanied Migrant Children in the Canary Islands", Human Rights Watch, pag. 55 și următoarele.

⁵⁶ Printre altele, a se vedea monografia extinsă publicată de Avocatul Poporului Spaniol: DEFENSOR del PUEBLO de ESPAÑA (2011): "¿Menores o adultos? Procedimientos para la determinación de la edad", 264 pages.

⁵⁷ A se vedea (2012): "Position Paper on Age Assessment in the Context of Separated Children in Europe", Programul SCEP, pagina 12.

unui test de evaluare a vârstei. În plus, toate documentele confiscate de autorități s-au pierdut.

Un tânăr de 19 ani povestește cum i-au fost luate toate documentele:

"Aveam cu mine pașaportul, buletinul, certificatul de naștere, tot... Nu mi-au dat nimic înapoi, nici măcar cardul de sănătate."

Alt tânăr de 18 ani povestește o experiență similară:

"De fiecare dată când ceream pașaportul îmi ziceau că e ok, că e la serviciile de protecție a copilului, dar la cine anume? Zi-mi cine și mă duc să vorbesc cu el și să-mi zică și mie ce dovadă are că e un pașaport fals. Mi-au zis să dau pașaportul, ăștia de la protecția copilului. Dacă am pașaport am neazuri, dacă nu am, nu intru în sistem. Așa că eu ce fac?"

Au fost identificate și alte practici de maltratare instituțională în teritoriile studiate: acceptarea selectivă a copiilor în sistemele de protecție, ceea ce a dus unii copii să trăiască în stradă timp de luni de zile; expulzarea din instituțiile de protecție de pe o zi pe alta sub pretexte aleatorii; oferirea de diferite niveluri de protecție în funcție de categoria copilului neînsoțit; amenințarea copiilor cu întoarcerea forțată în țara de origine fără a evalua riscurile potențiale pentru copii sau familiile acestora.

Excluderea din grija instituțională poate avea și un impact psihologic asupra copiilor în cauză. Următoarea declarație arată cum aceste practici instituționale pot fi amenințătoare sau foarte apăsătoare pentru copiii neînsoțiți și îi pot face să se îndoiască de întregul lor proiect de imigrare.

"Cum am făcut, nu știu.. cred că ăla a fost cel mai greu moment din viața mea (...) Mi-era greu să ma trezesc dimineața... eram obișnuit să-mi zică cineva ce să fac, și acum eram singur... A trebuit să ma descurc singur cu toată situația asta și era tare greu în capul meu, nu puteam să dorm, mereu mă gândeam: cum o să fac să trăiesc singur? Am venit într-o țară pe care nu o cunosc, de ce sunt aici? Eram gata să mă întorc acasă, să-mi văd familia..."

O ~ O ~ O ~ O ~ O ~ O ~ O

În timpul cercetării de teren în Paris, am putut fi martorii unei "selecții" arbitrare făcute în stradă, indiferent de vremea de afară - că plouă că ninge - ca minorii să poată petrece noaptea într-o sală de sport. În afara umilinței de a fi triați în plină stradă, la vederea trecătorilor, trebuie luat în considerare faptul că acești copii care nu sunt aleși trebuie să găsească mijloacele pentru a-și aranja un loc de dormit în fiecare seară.

De asemenea, am putut vizita "Hotelul" din Torino, acolo unde trăiau mai multe grupuri de copii neînsoțiți - o fabrică abandonată care semăna izbitor de mult cu un platou de film despre război. La fel, am putut fi martori ai modului de viață marginalizat și plin de delincvență al copiilor din acest oraș.

La Madrid am putut întâlni foști minori neînsoțiți cărora le-au fost confiscate documentele de către autorități în momentul în care au intrat în sistemele de protecție.

La Bruxelles am descoperit că reducerile bugetare au dus la situații în care unele categorii de copii sunt luate corespunzător în grijă, în timp ce altele sunt lăsate mai mult sau mai puțin pe cont propriu.

Copiii neînsoțiți din Franța, Belgia, Italia și Spania sunt victimele consecințelor statutului de imigrant și ale potențialelor poveri financiare pe care le pot reprezenta pentru autorități, și cu greu pot beneficia de drepturile lor în calitate de copii. În afara drepturilor sociale de bază pe care le-am menționat în acest document, dreptul la dezvoltare personală și interesul suprem copilului sunt foarte adesea încălcate în mod flagrant.

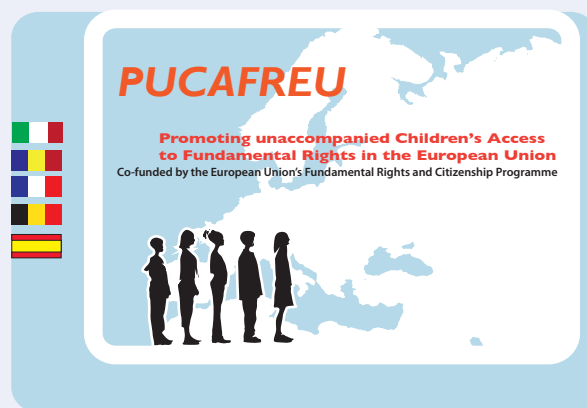
Chiar dacă imigrarea copiilor neînsoțiți este un fenomen relativ recent, autoritățile (la toate nivelurile) încă sunt incapabile de a găsi soluții adecvate și în conformitate cu legislația europeană și internațională. Mult-anunțatele politici de retur, cât și programele de prevenire în contextele naționale de origine s-au dovedit a fi ineficiente, deoarece copiii continuă să bată la ușa UE cerându-și dreptul la o viață mai bună.

Astfel, cercetările noastre arată necesitatea de a continua munca la diferite niveluri (fie ele instituționale, asociative, academice sau personal) pentru a găsi soluții reale. Este urgent și necesar să se lucreze în rețele pentru a face schimb de experiență, pentru a combina diferite discipline și abordări, pentru a învăța noile tehnici și programe care funcționează cu adevărat. Nu în ultimul rând, este imperativ să ne unim vocile pentru a denunța orice abuz, încălcare sau ignorare a drepturilor acestor copii, la fel cum trebuie denunțate toate formele de maltratare. De asemenea, este fundamental să continuăm munca de teren, să întindem o mână de ajutor copiilor și să le cerem să-și povestească situațiile și în același timp, să îi sprijinim, să îi sfătuim și să îi informăm asupra drepturilor lor.

Acești copii și adolescenți sunt cu adevărat vulnerabili, dar în același timp, au arătat o rezistență surprinzătoare precum și o remarcabilă rezistență și o capacitate de a se adapta în condiții vitrege pentru a înfrunta toate obstacolele puse în cale. Dar nu numai, căci, în ciuda circumstanțelor în care se află, și-au exprimat admirabila motivație de a fi educați, de a progresa și de a se dezvolta ca ființe umane.

Aceiași copii neînsoțiți care au fost implicați în acest studiu trebuie implicați în găsirea soluțiilor. Trebuie să le luăm în considerare opiniile și poveștile de viață.

Trebuie să ne adaptăm răspunsurile la nevoile lor reale și aceste răspunsuri trebuie să fie flexibile pentru a putea fi adaptate la complexitatea fiecărui caz în parte, la diversitatea de profile și circumstanțele fiecăruia. Trebuie să continuăm să lucrăm PENTRU ei, dar în același timp, trebuie să lucrăm CU ei.

Projet PUCAFREU

PROMOUVOIR L'ACCÈS AUX DROITS FONDAMENTAUX DES MINEURS ISOLÉS EN EUROPE

Proiect co-finanțat de către Programul de Drepturi Fundamentale și Cetățenie al Uniunii Europene

Coordonat de

Partenaires

